

(Nadaljevanje z 19. strani)

organov.) Šibkost človeškega dela sili te skupnosti h kolektivnemu delu in od tod izvira skupna posest proizvodjalnih sredstev in proizvodnih dobrin.

Skoraj ves čas je proizvajala ta skupnost s primitivnim delom — zbiranje sadežev, lov, ribolov, krčenje gozdov in začetek poljedelstva. Skupno delovno silo vseh za delo sposobnih so trošili po neki vrsti plana. Delitev dela znotraj skupnosti je nastajala zakonito — po spolu in starosti. Starejši in izkušenejši so izdelovali delovno orodje, močnejši in mlajši so hodili na lov, ribarjenje in drugo. Zene z otroki so se ukvarjale s primitivnim hišnim gospodinjstvom itd.

Delo vsakega člana skupnosti je bilo neposredno družbeno. Trošenje delovne sile je veljalo vsekakor kot neposredno trošenje skupne družinske delovne sile. Vnaprej so bili v določenem medsebojnem razmerju proizvodnje. Zato medseboj niso zamenjavali, temveč so skupno prisvajali in trošili sadove svojega dela.

Po tem samoniklem planu se je delilo delo na razne dejavnosti v omejenih aktivnostih skupnosti. S stihijsko nujnostjo je bilo vnaprej določeno, zakaj se je in koliko se je trošilo družinske delovne sile.

Tesni okviri teh skupnosti so dopuščali majhno gospodarnost z delovnim časom. V njih pa so nastali pogoji — razvoj proizvodjalnih sil družbe, iznajdba živinoreje, poljedelstva, obrti — za prehod na mnogo bolj široko družbeno skupnost, ki je nudila mnogo več možnosti za gospodarnost v družbenem delu, s tem pa tudi za sam družbeni razvoj. S preходом v širše okvire družbenega življenja pa se je v temelju spremenil način družbene delitve dela.

3. Vrednostni zakon

a) O vrednostnem zakonu

Proizvodne načine, ki sledijo prvobitnemu, karakterizira zasebna lastnina nad proizvodjalnimi sredstvi. Privatna proizvodnja nastane kot oblika, ki najbolj ustreza dani stopnji razvoja proizvodjalnih sil družbe. Je najboljša oblika zakona o gospodarnosti družbenega dela za dolgo zgodovinsko razdobje.

Izmenjujejo se torej po vrstnem redu zasebna proizvodnja lastnikov sužnjev, fevdalcev, kapitalistov kot zgodovinske progresivne oblike velike družbene proizvodnje. (Drobna proizvodnja v mestu in vasi je sopopotnik in v nasprotju z vsemi temi oblikami velike proizvodnje. Ekonomsko močnejše jo te — suženjstvo, fevdalizem in kapitalizem — podrejajo sebi, ekspropriirajo in urejajo po lastni podobi. V tem je kapitalizem najbolj radikalen.)

Delitev dela se razvija v čedalje širših družbenih mejah kot delitev med individualnimi, samostojnimi proizvajalci.

Proizvodnja se cepi čedalje bolj na vrsto svojih vej. Ločita se kmetijsko in industrijsko delo, ti pa se potem razčlenjujejo naprej na čedalje bolj ozka in specialna proizvodna področja. Kmetijstvo se specializira na poljedelstvo, vrtnarstvo, sadjarstvo, živinorejo itd. Iz industrije se izloči mnogo večje število vej, začeni od številnih obrti — kovaška, kolarska, tesarska, zidarska, tkalska, krojaška, pekova-

ska itd. — Neprimerno več pa v kapitalizmu z njegovo veliko strojno proizvodnjo, ki teče v tisočerihtih raznovrstnih proizvodnih vejah. To dviguje storilnost družbenega dela, hkrati pa tudi komplicira pogoje razdelitve njegove skupne družbene množine. Razdelitev družbenega dela pa je osnovna stran družbene reprodukcije.

Kolikor bolj je razvita družbena delitev dela in večja specializacija proizvajalcev na posamezne, čedalje bolj ozke delovne dejavnosti, toliko večja je njihova medsebojna odvisnost in pogojenost. Če se ukvarja nekdo na primer z izdelovanjem ur, je njegov življenjski obstoj pogojen s tem, da se vrsta drugih proizvajalcev ukvarja s proizvodnjo žita, mesa, tkanin, obutve — da kroji, šiva, peče, zida in podobno. Vsak troši veliko marsičesa... in pri tem je navezan na drugega. Vsak velja kot delec vsega gospodarskega dogajanja in je z njim pogojen.

To pa je proizvodnja individualnih zasebnih proizvajalcev. Ti samostojno mislijo in delajo. Vsak zase odloča kot »svoj gospodar«. Zato je popolno naključje, koliko proizvajalcev se bo nabralo v posameznih gospodarskih dejavnostih. In koliko dela bo v njih potrošeno. Popolno naključje odloča, koliko proizvodov vsake vrste bo tu proizvedenih. Nad proizvodnjo v družbenem merilu gospoduje vsota vseh teh naključij in samostojnih odločitev — anarhija. To je bistvena poteza take proizvodnje.

Drugo potezo tvori... nasprotje med individualnim (zasebnim) in družbenim značajem dela teh proizvajalcev.

Videli smo, da je delo — in življenje — vsakega individualnega proizvajalca v sistemu delitve dela pogojeno s funkcioniranjem vse družbene proizvodnje, vseh njenih gospodarskih vej. Stihijnost in anarhičnost tega sistema delitve dela ne odpravljata te zakonitosti, temveč jo krepi. S širjenjem delitve dela v družbi in anarhije v trošenju vse človeške delovne sile postaja ta medsebojna odvisnost individualnih proizvajalcev večja. To krepi družbeni značaj njihovega dela. Po dejanskem položaju je čedalje močnejše neolčljiv člen družbene delitve dela. Samo tako in v tej zvezi ima tudi neki pomen. Proizvajalec na primer izdeloval ure ali samo kazalce. Toda ne zase, temveč za druge. Če mu ne uspe, da bi »druge« poučil o tej svoji dobri nameri — kazalec sicer ne bodo takoj propadli, ta proizvajalec pa zelo verjetno. Njegova napitjenost samostojnost — ali oholost zasebne lastnine tu nič ne pomagata.

Po svojem položaju tvorijo dejansko proizvajalci v teh pogojih organe družbene proizvodnje: njihova delovna sila je v bistvu organ skupne družbene delovne sile. Njihovo delo pa ne nastopa vnaprej, neposredno kot organ družbenega dela. Popolnoma nasprotno je. Vnaprej nastopa kot samostojno, zasebno delo. Samostojnost in zasebno odločanje gospodujeta nad tem delom v zunanjem gibanju. Samostojnost je oblika, ki gospoduje v dejanskem življenju proizvajalcev.

Družbeno delo se torej opravlja v obliki samostojnega, individualnega (zasebnega) dela; družbena proizvodnja... v obliki samostojnega, individualnega (zasebnega) proizvajanja.

Toda ti pogoji — in nasprotja — ne morejo odpraviti osnovnega zakona o gospodarnosti družbenega dela. Nekako se mora uresničiti tako v zakonu o storilnosti dela kakor tudi v svojstvu zakona o sorazmernosti v delitvi družbenega dela. Kako? — Kot vrednostni zakon. Vrednostni zakon je določena zgodovinska oblika tega globljega, v bistvu stalno učinkujočega gospodarskega zakona. Funkcija teh zakonov je istovetna. Razlika je samo v družbenih pogojih in odnosih, v katerih funkcionirajo, in v soglasju s tem, v načinu in sredstvih, preko katerih učinkujejo.

Vrednostni zakon učinkuje na osnovi takih družbenih odnosov, ki se utelešajo v samostojnosti individualnih proizvajalcev v sistemu delitve dela. To so lahko razni »samostojni«, »individualni« proizvajalci. To je odvisno od tega, koliko je družba ekonomskega napredovala. Lahko so sužnjelastniške latifundije ali kapitalistične tovarne. Ob njih pa v večji ali manjši meri drobna proizvodnja obrti in na vasi. Prav tako pa tudi socialistični delovni kolektiv. Dokler je ekonomska samostojnost v gospodarstvu činitelj razvoja družbene proizvodnje, je dokaz nujnosti vrednostnega zakona. Dotlej je ta tudi progresiven z vsem mehanizmom, s katerim učinkuje. Res je, da tudi vrednostni zakon doživlja bistvene modifikacije potem pač, ali so tla, na katerih deluje, krajstvo drobne proizvodnje, kapitalistično ali socialistično v pretežni meri.

V vseh primerih tvori izhodiščno osnovo ekonomska individualnost, samostojnost proizvajalcev. Od tod pojav nasprotja med individualnim in družbenim značajem dela in anarhija v gibanju človeškega dela ali proizvodnje. Vrednostni zakon mora nedvomno premagati eno in drugo nasprotje. Mora odsevat družbeni značaj dela, njegovo premoč nad individualnim, dejansko povezanost individualnih del kot delov družbenega dela. Usmerjati mora splošni tok individualnih del k določenemu sorazmerju v njihovi skupni, družbeni delitvi na razne veje in podveje proizvodnje.

(Nadaljevanje sledi)

Uredniški odbor

»NAŠE SKUPNOSTI«

Nikola Balog, Tone Vratuša, Todor Vujasinović, Danilo Vuković, Dušan Vuković, Kiro Gligorov, Ašer Deleon, Milan Ivanović, Petar Ivičević, Jovan Janković, Jovan Marinović, Ljubisav Marković, Nikola Miljančević, Mita Mitrović, Ante Novak, Vojin Popović, Zdenko Has, Nikola Cobelić, Rajko Skaljak

Predsednik uredniškega odbora
KIRO GLIGOROV

Glavni in odgovorni urednik
RAJKO SKALJAK

UREDNIŠKI ODBOR ZA SLOVENIJO

Ivo Klemendič, Viktor Kotnik, Tine Lah, Mile Smolinsky, Pavle Zaucer

Predsednik uredniškega odbora
za Slovenijo
PAVLE ZAUCER